

בס"ד לך לך: מה דינו של תינוק שנימול בטעות בלילה, ומילת אנדרוגינוס

פתיחה

בפרשת השבוע מצווה אברהם אבינו על המילה, ובנוסף למצוות הקרבת קרבן פסח, מדובר בשתי מצוות עשה היחידות שהעובר עליהן עונשו כרת, ומכאן נלמדת חשיבותה של המצווה, וכפי שכתב הרמב"ם במורה נבוכים (ג, מט), שהמילה מאחדת את כל עובדי ומייחדי ה' בעולם (ועיין דף לפרשת לך לך שנה א'), ובלשונו:

"ויש במילה עוד עניין צריך מאד, והוא שיהיה למאמיני יחוד השם אחד גשמי שיקבצם, ולא יוכל מי שאינו מהם לומר שהוא מהם. וידוע גם כן רוב האהבה והעזר הנמצא באנשים שהם כולם בסימן אחד. וכן זאת המילה הוא הברית אשר כרת אברהם אבינו על אמונת יחוד השם וכל מי שימול יכנס בברית אברהם להאמין היחוד."

נחלקו הרמב"ם והראב"ד (מילה א, ב), מתי מי שלא מל עובר בכרת (מוות בקיצור ימים, או היכרות מחיי העולם הבא). דעת הרמב"ם, שרק בסוף חייו של האדם נענש בכרת, אבל במהלך חייו כל יום ויום יש רק איסור עשה. הראב"ד חלק על דבריו וטען, שבכל יום ויום החוטא עובר באיסור כרת, ובמידה והוא ימול בהמשך החיים - יימחק למפרע איסור הכרת.

בעקבות העיסוק בענייני מילה בפרשת השבוע, נעסוק השבוע בדיני מילה, ובפרט בשאלות, מה דינו של אדם שנימול לא בזמן המתאים (בלילה או לפני היום השמיני), מתי יש לברך את ברכות המילה ומה דינו של אנדרוגינוס.

1. זמן המילה

הגמרא במסכת מגילה (כ ע"א) כותבת, שכל המצוות שזמן ביום, לכתחילה יש לבצע אותן מהנץ החמה, ובדיעבד אדם שביצע אותן לאחר עלות השחר - יצא. כפי שעולה מפסוקי התורה בפרשה (יז, יב), גם את מצוות המילה יש לבצע ביום.

מה דינו של תינוק שנימול שלא בזמן? בדברי הראשונים הועלו מספר האפשרויות: א. **בהגהות מיימוניות** (מילה א, ה) כתב, שבמידה ומלו תינוק בלילה המילה פסולה, ולכן יש להטיף מהתינוק דם ברית בזמן הכשר לכך. ב. **הרא"ש** (יט, ה) כתב, שבמידה והתינוק נימול בתוך שמונה, המילה בדיעבד כשרה, ואין צורך במילה חוזרת. נחלקו הפוסקים ביחס בין הראשונים:

א. **השולחן ערוך** (יו"ד סב, א) הבין שהרא"ש (ושאר המפרשים שלא דנו בשאלה מה דינו של תינוק שנימול בלילה) חולקים על דברי ההגהות מיימוניות, ועל אף שהגהות מיימוניות דיבר על מילה בלילה והרא"ש דיבר על מילה ביום לפני היום השמיני, אין הבדל בין הדינים, ומי שיכשיר תוך שמונה יכשיר גם מילה בלילה, ובלשונו בבית יוסף שם פסק כדעת הרא"ש:

"והיכא דעבר ומל בלילה, מפשטא דמתניתין משמע דאינו כשר, וכן כתבו הגהות מימון (מילה פ"א אות ה), ואם הדבר כן יש לתמוה על הפוסקים שלא הזכירוהו. ואפשר שהם סוברים שאינו צריך להטיף, וכן נראה מדברי הרא"ש שכתב בפרק רבי אליעזר דמילה (סימן ה') דקטן שנימול בתוך שמונה אינו צריך לחזור ולהטיף."

ב. **הרמ"א** (שם) חלק על השולחן ערוך וסבר, שההגהות מיימוניות והרא"ש אינם חולקים, אלא מדברים על מקרים שונים, ואין להשוות בין מילה לפני שמונה לבין מילה בלילה. משום כך פסק, שבמידה ואדם מל בלילה אין הברית כשרה ויש להטיף שוב דם ברית (וכדעת ההגהות), אך במידה והוא מל ביום תוך שמונה הברית כשרה בדיעבד (כדעת הרא"ש).

ג. **הש"ך** (ס"ק ב) כתב שמוכח מהגמרא במנחות (עב ע"א) שמילה בלילה אינה כשרה אפילו בדיעבד. הגמרא כותבת בשם רבי עקיבא, שבמידה ואדם קצר ביום את מנחת העומר, המנחה פסולה אפילו בדיעבד, מכיוון שזמנה בלילה. אומר הש"ך, הוא הדין למצוות מילה, מכיוון שמצוותה ביום השמיני וביום, כל מילה שלא בזמנה מצריכה הטפת דם ברית מחדש (ועיין ב"ח שם).

חובת האב

אם כן כפי שראינו, את התינוק יש למול ביום השמיני, ומצווה כמה שיותר מוקדם מדין זריזים מקדימים למצוות (יומא כח ע"ב). כמו כן הגמרא במסכת קידושין (כט ע"א) כותבת, שלכתחילה על האב למסור את בנו למילה, ורק אם הוא לא עושה זאת, בית דין (= הציבור) חייב למולו. מה עושים כאשר יש התנגשות בין הדינים, למשל שהאב יכול למול את בנו, אבל רק ביום התשיעי?

א. **התשב"ץ** (ג, ח) דן בשאלה זו, בעקבות אב שלא רצה למול את בנו ביום השמיני, מכיוון שהברית יצאה בט' באב והוא רצה לעשות סעודת ברית מילה. למסקנה פסק, שלמרות שהאב פשע בכך שהוא נמנע מלקיים מצווה בזמנה, והיה אפשר לכפות אותו כדי שיקיים את מצוות המילה בזמנה (עיין בדף לפרשת אמור שנה א') אין בית דין יכול למול בעל כרחו של האב, ובלשונו:

"הרמב"ם ז"ל כתב בפרק הראשון מהלכות מילה, אין מלין בנו של אדם שלא מדעתו אלא אם כן עבר ונמנע. נראה מדבריו שאם לא עבר ונמנע אלא שהוא מתעצל בה, אין חייבין לעשותה בזמנה אבל היו חייבין לכופו אפילו על ידי הכאות כיוון שלא היה לו אונס כמו שכתבתי."

ב. **האבני נזר** (יו"ד שיח) חלק על התשב"ץ וסבר, שעדיף למול את התינוק, ולא לחכות לאב שיתרצה למול את בנו. ראייה לדבריו הביא מהגמרא ביבמות (לט ע"א) הכותבת, שבמידה ויש אישה שממתינה לחליצה, לא מחכים שהאח הגדול של הנפטר יבוא ממדינת הים לחלוץ לה, אלא נותנים לקטן לחלוץ, למרות שמצווה מן המובחר שהאח הגדול יחלוץ. כן גם במקרה שלנו, למרות שיש מצווה מן המובחר שהאב ימול את בנו, לא מחכים לו כדי לקיים מצווה מן המובחר.

האבני נזר הוסיף, שיתכן שלדעת **האור זרוע והש"ך** יש לחכות לאב גם ביום התשיעי: הגמרא במסכת קידושין (מב ע"א) כותבת, שאדם יכול למנות שליח שיקיים בשבילו מצווה, אך במצוות שבגופו לעומת זאת כתב **התוספות רי"ד** (שם ד"ה שאני), שאי אפשר למנות שליח, ויש חובה לקיים את המצווה לבדו. מה הכוונה מצווה שבגופו? נחלקו הפוסקים:

1. **קצות החושן** (קפב, א) **והחתם סופר** (או"ח א, רא) ביארו, שהכוונה למצווה שמתקיימת על גופו של האדם. למשל בתפילין או בציצית, המצווה היא שהן יהיו מונחות על גופו של המניח, לכן אי אפשר למנות שליח שיקיים את המצווה במקום המשלח. לפי שיטתם, אין בעיה לאב למנות מוהל שימול את בנו, מכיוון שלא מדובר במצווה שמתקיימת על גופו של המשלח (וכך פסק הרמ"א).

2. **האור זרוע** (סי' קז) **והש"ך** (שפב, א) לעומת זאת פסקו, שיש חובה על האב למול את בנו, ורק כאשר הוא לא יודע מותר לו לתת למישהו אחר למול. ייתכן שהסברא בשיטתם מופיעה בסברא נוספת שהעלה **קצות החושן** (שפב, א), שיש לחלק בין מצוות בהן יש למשלח חלק במצווה גם אם היא תעשה על ידי שליח, למצוות בהן לבסוף לא יהיה לו חלק. למשל, אין בעיה למנות שליח שיקבע מזוזה, מכיוון שלמרות שמצוות התקיעה נעשית על ידי השליח, בסופו של דבר המשלח יגור בבית עם המזוזה, ולכן הוא שותף במצווה. במצוות מילה לעומת זאת, אם המוהל שליח של האב ימול את הבן, לאב לא יהיה כלל חלק במצוות המילה, ולכן אסור לו למנות שליח (ועיין **אור שמח** שלוחין ושותפין א, א, **תבואות שור** כח, יד). אומר האבני נזר, ייתכן שלדעת האור זרוע והש"ך, גם אם האב מסרב למול את בנו ביום השמיני, עדיין עדיף לחכות שהוא ימול את בנו בתשיעי, שהרי כפי שראינו לשיטתם יש חובה גמורה שהאב ימול את בנו וחובה זו דוחה מילה בזמנה במקרה בו האב יכול למול בעצמו (ועיין שם בהמשך דבריו).

2. הברכות

כאשר מלים את התינוק, מברכים שתי ברכות (בנוסף לברכת שהחיינו): א. אשר קידשנו וכו' על המילה. ב. להכניסו בבריתו של אברהם אבינו. דעת **הרמב"ם** (ג, א) שברכת להכניסו יוחדה לאב שזוכה להכניס את בנו לברית, אבל אם הוא לא נמצא אין מברכים ברכה זו. למעשה נוהגים כדעת **האבודרהם**, שבכל עניין יש לברך ברכה זו. נחלקו המפרשים מתי יש לברך את הברכות:

א. **הרשב"ם** (תוספות פסחים קלז ע"ב ד"ה אבי) טען, שיש לברך את הברכות קודם המילה, והביא שתי ראיות לדבריו: קודם כל, כפי שכותבת הגמרא בפסחים (ז ע"ב) את כל הברכות יש לברך עובר לעשייתן, דהיינו קודם עשיית המצווה. ראינו נוספת מלשון הברכה: 'להכניסו בבריתו של אברהם אבינו', הלשון להכניסו משמע שעוד לא הכניסו בעבר, אלא שעומדים להכניס.

ב. **רבינו תם** (שם) חלק וסבר שיש לברך לאחר המילה, וכך פסק גם **הרמב"ם**. מלשון משמע שהסיבה העיקרית לפסיקה היא שכן נהגו - נהגו לברך לאחר המילה. כדי ליישב את המנהג עם הגמרא בפסחים הותב שיש לברך קודם העשייה כתב **הר"ן** (שם), שדין זה נאמר רק בברכת המצוות, אבל בברכות השבח כמו ברכת להכניסו בבריתו של אברהם אבינו, אפשר לברך אחר: "כתב רבינו שמואל ז"ל שצריך לברך כן קודם המילה שהרי כל המצוות כולם מברך עובר לעשייתן ועוד דלישנא דלהכניסו להבא משמע אבל ר"ת ז"ל אחיו חולק עליו, ודקא אמר דכל המצות מברך עליהן עובר לעשייתן לא קשיא דברכה דלהכניסו אינה אלא שבה ודאדה כעלמא על שזיכהו להכניסו בבריתו של אברהם אבינו (ועיין הערה¹)."

ג. גישה שלישית הממצעת בין הדעות, היא דעתו של **הרא"ש** (כלל כו, א) שפסק, שיש לברך בין המילה לפריעה. באופן זה מצד אחד יוצאים ידי שיטתו של הרשב"ם, שיש לברך לאחר המילה, ומצד שני יוצאים ידי חובת רבינו תם שיש לברך לפני המילה, מכיוון שמילה בלי פריעה אינה נחשבת מילה.

להלכה פסק **השולחן ערוך** (יו"ד רסה, א) כפשרת הרא"ש, שיש לברך בין המילה לפריעה. **הט"ז** (ס"ק א) הוסיף, שבמקרה בו האב מל את בנו, אין לברך בין המילה לפריעה ויש לברך את כל הברכות לפני, מכיוון שברכה בין המילה לפריעה תגרום להשתתות במילה ולצער התינוק, כמו כן הברכה תסיח את דעת האב מהמילה.

אנדרוגינוס

עד כה הדיון התמקד בברכות הברית של זכר רגיל, האם כאשר מלים אנדרוגינוס גם יש לברך את הברכות? המילה אנדרוגינוס פירושה ביוונית 'אנדרו', שזה זכר, 'וגינוס', אישה, במילים אחרות אדם שיש בו מאפיינים גם של גבר וגם של אשה. למעשה בעניין זה יש סתירה בדברי ר' יוסי:

מצד אחד, כאשר המשנה במסכת ביכורים (ד, א) כותבת שאנדרוגינוס בחלק מהדינים שווה לזכר ובחלק לנקבה, מעיר ר' יוסי שהסיבה לכך היא שהאנדרוגינוס נחשב בריה משונה, שחכמים לא ידעו כיצד להכריע לגביו, **מצד שני**, המשנה במסכת יבמות (פא ע"א) כותבת בשם ר' יוסי, שאנדרוגינוס נחשב כזכר, ולכן הוא נושא אישה, ובלשון המשנה במסכת ביכורים:

"אנדרוגינוס יש בו דרכים שווה לאנשים, ויש בו דרכים שווה לנשים, ויש בו דרכים שווה לאנשים ונשים, ויש בו דרכים אינו שווה לא לאנשים ולא לנשים. רבי מאיר אומר אנדרוגינוס בריה בפני עצמה הוא, ולא יכלו חכמים להכריע עליו אם הוא איש או אישה."

נחלקו הראשונים בעקבות האמוראים בגמרא ביבמות (פג ע"א), כיצד יש להכריע בסתירה זו:

א. **התוספות** (ד"ה הלכה) **ורש"י** (שם) פסקו להלכה כדעת שמואל בגמרא ביבמות, שמכריע כסברתו של ר' יוסי במשנה בבכורים, דהיינו, שעל אף פי שיש באנדרוגינוס חלקים כנקבה ומצוות שהוא חייב בהן בהתאם, המאפיין העיקרי בו הוא של זכר, וממילא בהתאם לכך יש לברך את כל ברכות המילה כאשר מלים אותו².

ב. **הרי"ף** (כה ע"ב בדה"ר) **והרמב"ם** (מילה ג, ו) חלקו, ופסקו כדעת רב שסובר שהלכה כדעת ר' יוסי במשנה במסכת יבמות, מכיוון שכאשר רב ושמואל נחלקים בדבר איסור (בשר וחלב, תפילה וכדומה), הלכה כדעת רב, משום כך כאשר מלים אנדרוגינוס אין מברכים על מילתו, וכך פסק **השולחן ערוך** (יו"ד רסה, ג).

שבת שלום! קח לקרוא בשולחן שבת, או תעביר בבקשה הלאה על מנת שעוד אנשים יקראו³...

¹ **הטור** (יו"ד רסה) הביא את דברי רב שר שלום שפסק לברך קודם המילה כדעה נוספת. **הבית יוסף** תמה על דבריו, שהרי מדובר בשיטתו של רבינו תם ולא בדעה נוספת. **הב"ח** (ס"ק ד) יישב, שבעוד שרבינו תם פסק כך רק מכח המנהג, ומקומות שנהגו לברך אחרי המילה יכולים להמשיך כמנהגם, רב שר שלום פסק כך מעיקר הדין, שתמיד יש לברך לפני המילה, וגם במקומות שנהגו אחרת יש לשנות מהמנהג.

² כך הבין **הטור** (יו"ד רסה). **הבית יוסף** כתב שאין בכך הכרח, שהרי גם לדעת התוספות במידה ומעריכין אנדרוגינוס (דהיינו מתחייבים את שווי לבית המקדש), אין ערכו שווה לערך זכר רגיל. כך שיתכן שגם לענין ברכות המילה יסברו התוספות שאין דינו כזכר גמור.

³ **מצאת טעות? רוצה לקבל כל שבוע את הדף למייל, לשים את הדף במקומך או להעביר למשפחה? מוזמן:** tora2338@gmail.com